

מי פיתה את מי בסיני

וּפִתְהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּלוּ: (תהלים עח לו).¹

פִּתְיָנִי ה' וְאַפְתָּ חֲזַקְתָּנִי וְתוֹכְלִי: (ירמיהו כ ז).²

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים מסכתא דנזיקין פרשה יג – גניבת דעת ולב בית דין³

...⁴ וכן מצינו באבותינו כשעמדו על הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה,⁵ שנאמר: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד ז). כביכול, ונגב לב בית דין בידן, שנאמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ... כל הימים" (דברים ה כו);⁶ ואם תאמר שאין הכל גלוי וידוע לפניו, תלמוד לומר: "ויפתוהו בפייהם - ולבם לא נכון עמו" (תהלים עח לו).⁷ ואף על פי כן: "והוא רחום יכפר עוון", ואומר: "כִּסְף־סִיגִים מְצַפֶּה עַל־חֶרֶשׁ שְׁפָתַיִם דְּלֻקִּים וְלֵב־רָע" (משלי כו כג).⁸

שמות רבה מב ח – כמה זמן "היו עם הקב"ה"

"סרו מהר מן הדרך אשר ציויתים" (שמות לב ח) אמר ר' שמעון בן יוחאי: "יא יום היו עם הקב"ה וכ"ט יום היו מתחשבים האיך לעשות את העגל ... ר' שמעון בן חלפתא אומר: שני ימים ... ר' יהודה בר' אלעאי אומר:

¹ פרק עח בתהלים מכיל את אחת הסקירות ההיסטוריות המורחבות במקרא, בדגש ברור על תקופת המדבר. ראו הפתיחה שם: "אֶפְתָּחָה בְּמִשְׁלַל פִּי אֲבִיעָה חִידוֹת מִנִּי־קֶדֶם: אֲשֶׁר שָׁמְעִנוּ וְנִדְעָם וְאָבֹתֵינוּ סִפְרָרְלָנוּ: לֹא נִכְחַד מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן וְכו' ". ראו דברינו [סקירות היסטוריות בתנ"ך](#) בפרשת מסעי, שם התמקדנו יותר בסקירה המקבילה בספר תהלים פרקים קה-קו. הסקירה בפרק עח, מכילה גם לא מעט תרעומת על התנהגותם כפויית הטובה של בני ישראל, בפרט בהשוואה עם מכלול הניסים והפלאות שעשה להם הקב"ה. ראו שם פסוקים כגון: "כִּמְהָ יִמְרוּהוּ בַמִּדְבָר יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן", "לֹא־זָכְרוּ אֶת־יְדֹי יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר", "וַיִּנְסוּ וַיִּמְרוּ אֶת־אֱלֹהִים עֲלִיוֹן וְעִדוּתָיו לֹא שָׁמְרוּ" ועוד. הפסוק שלנו מדגיש את הפיתוי הגובל בלשון רמיה וזכב. ראו הפסוק הסמוך שם: "וְלִבָּם לֹא־נָכוֹן עֲמוֹ וְלֹא נֶאֱמָנוּ בְּבְרִיתוֹ". ואנו רוצים להתמקד במוטיב הפיתוי שנשמע פחות חמור מכזב.

² הפסוק המלא הוא: "פִּתְיָנִי ה' וְאַפְתָּ חֲזַקְתָּנִי וְתוֹכְלִי לְשׁוֹחֵק כְּלֵהִיּוֹם כְּלֵה לֵי", שהוא קובלנה של ירמיהו על שידול ה' שיקבל עליו את השליחות וסופו שעם ישראל לועג לו ושוחק עליו. כך הוא נדרש גם במקומות רבים, כגון: פסיקתא דרב כהנא יג, מדרש זוטא - איכה (בובר) נוסח ב פרשה א ועוד. מדרש זוטא איכה גם נותן את תשובת הקב"ה לירמיהו: "כבר קבלת עליך שליחות ואינך יכול לחזור בך". אבל אנחנו בדרוכו של מדרש פסיקתא רבתי שנראה להלן, שאמנם מכיל גם הוא את מוטיב הפיתוי והשידול שאחריהם כבר מאוחר ואי אפשר לחזור ולהתחרט, אבל הולך בדרך אחרת ומקשר את כל העניין למעמד הר סיני.

³ מקבילה, כמעט מילה במילה, של מדרש זה מצויה בתוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ז הלכה ט.

⁴ המדרש בקטע שהשמטנו (וכן בתוספתא בבא קמא) דן בסוגים שונים של גנבים ורמאים (המכילתא היא בפרשת משפטים): "שבעה גנבין הם; הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות" ובהם גם: "המעוול במידות, והמשקר במשקלות ... שאם היה יכול לגנוב דעת העליונה, גונבה". משם הוא עובר לדון באבשלום (הגנב) ועם ישראל (הגנב), ואומר: "שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב, שנאמר: ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל. מי גדול, גונב או יגנב? הוי אומר: שידוע שנגנב ושותק". משם ממשיך המדרש לנושא שלנו, של בני ישראל שגנבו דעת עליון במעמד הר סיני כשאמרו: "נעשה ונשמע".

⁵ היינו לרמות את הקב"ה.

⁶ שכביכול הצליחו בני ישראל לגנוב דעת עליון ("לב בית דין" בלשון המכילתא, "נגנב הוא להם" בלשון התוספתא). והראיה, שהקב"ה כביכול התפתה ואמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם וכו' ". ראו פיתוח קטע זה במדרש דברים רבה ז', אשר חוזר ומזכיר את המוטיב: מי גדול ממי הגנב או הנגנב, ואלה דבריו: "מי יתן והיה לבבם - אמר ר' מאיר: מי גדול הגנב או הנגנב? הוי אומר: הנגנב גדול, שהוא יודע שהוא נגנב ושותק. כך, כתיב: ויפתוהו בפייהם ובלשונום יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו (תהלים עח לו-ז), והוא אומר (כביכול): מי יתן והיה לבבם זה להם ... כל הימים". הנגנב הוא הקב"ה והוא "גדול מהגנב" - הם בני ישראל, משום שהוא יודע שגונבים את דעתו (כשאמרו: נעשה ונשמע) ובכל זאת הוא מביע משאלה: "מי יתן והיה לבבם זה ... ליראה אותי". ואפשר ש"גדול הנגנב" משום שכשהוא אומר: "מי יתן לבבם זה" הוא מעמיד אותם בניסיון אם דבריהם כנים או לא. ועל"פ, מדרש זה הוא ביקורת קשה על אמירת "נעשה ונשמע". ראו דברינו [השעה שהוחמצה?](#) בפרשת כי תבוא. ולמוטיב הספרותי והרעיוני הכללי "מי גדול ממי", כולל הקב"ה כאחד מהצדדים, כבר הקדשנו את הדף [מי גדול ממי](#) בדפים המיוחדים.

⁷ ואם תאמר שבאמת לא תמיד הקב"ה יודע הכל (בגלל כח הבחירה?) ובמקרה זה לפחות הצליחו בני ישראל לפתות אותו בדבריהם: נעשה ונשמע? אין זאת כך, אומר הדרשן, שהרי הפסוק בתהלים: "ויפתוהו בפייהם" מורה על כך שהוא ידע שהם מפתים אותו "ולבם לא נכון עמו".

⁸ את הסיום המפויס של המדרש בפסוק: "והוא רחום יכפר עוון", שב ומקלקל הפסוק הקשה ממשלי שמתאר כלי חרש שציפוהו כלפי חוץ בסיגי כסף ותוכו וברו (חיצוניותו) רעים. כך בדומה גם: "שפתיים דולקים ולב רע". ראו פירוש דעת מקרא על הפסוק במשלי שם. לפיכך, אולי נעדיף את הסיום החיובי של המכילתא במסכתא דבחדש פרשה א: " ... גלוי היה לפניו שהן עתידין לשקר. ומה תלמוד לומר: ויהי להם למושיע? אלא לא הושיען כבני אדם שהם עתידין להכעיס, אלא כבני אדם שאינם עתידין לבגוד בו עולמית. וכן הוא אומר: ויפתוהו בפייהם ובלשונום יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו. ואף על פי כן: והוא רחום יכפר עון; ואומר: השמן לב העם הזה וגו' (ישעיהו י) - ושב אננקי לתשובה לעשות שלה ורפא לו". "אננקי" פירושו בהכרח, בעל כורחו ישוב העם בתשובה. אבל מה שאותנו מעניין במדרש זה הוא הליבה ולא הסיום, הטענה הקשה, בהתבסס על הפסוק בתהלים עח לו, שבמעמד הר סיני פיתו כביכול בני ישראל את הקב"ה באמירתם "נעשה ונשמע" שלא הייתה כנה. מול שלל הדרשות המשבחות את "נעשה ונשמע" שאמרו בני ישראל במעמד סיני - דרשות השגורות בפי כל וגֵעַט כל - עומד מקבץ לא פחות קטן של דרשות המפקקות בכנות אמירה זו, אם לא מגנות אותה. דבריו של המין שהתגרה ברבא ואמר לו: אתם עם פזיז שהקדמתם פיכם לאוזניכם (גמרא שבת פח ע"א), מועצמים עוד יותר עפ"י המדרשים על "ויפתוהו בפייהם". ראו דברינו [נעשה ונשמע](#) וכן דברינו [אימתי אמרו נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים.

יום אחד ... ר' מאיר אומר: אף לא יום אחד היה, אלא היו עומדים בסיני ואמרו בניהם: נעשה ונשמע, ולבם היה מכוון לעבודת כוכבים, שנאמר: "ויפתוהו בניהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו".⁹

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא י' הדברות קמייתא – הקב"ה הוא שפיתה את ישראל

כתיב: "פִּתִּיתֵנִי ה' וְאָפֶת חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל" (ירמיה כ ז), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, פיתיתני עד שנתת לי את התורה ונתתה על צארי עול מצות ונעשתי בהם. אילו לא קבלתי את התורה הייתי כאחת האומות - לא שכר ולא עונש.¹⁰ אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, שדילתני¹¹ בסיני ואמרת לי: "אנכי ה' אלהיך", והייתי סבורה שהוא רפה; חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל - "כי אנכי ה' אלוהיך אל קנא" (שמות כ ה).¹² שדילתני בסיני ואמרת לי: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", והייתי סבורה שהוא רפה; חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל - "זובח לאלהים יחרם" (שמות כב יט).¹³ שדילתני בסיני ואמרת לי: "לא תשא" והייתי סבורה שהוא רפה; וחֲזַקְתֵּנִי - "כי לא ינקה ה' " (שמות כ ז).¹⁴ שדילתני בסיני ואמרת לי: "זכור את יום השבת לקדשו", הייתי סבורה שהוא רפה; חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל - "מחלליה מות יומת" (שמות לא יד).¹⁵ שדילתני בסיני ואמרת לי: "כבד את אביך ואת אמך", חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל - "מקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא יז).¹⁶ שדילתני בסיני: "לא תרצח",

⁹ המכילתא והתוספתא בהם פתחנו, רואים בפיתוי של בני ישראל גניבת דעת: גונב דעת העליונה. בדומה למדרשי הלכה הדנים ב"שבעה גנבים" וסוגי הרמאויות למיניהן, שבכולן יש גם גניבת דעת העליונה, גם הם רואים את "ויפתוהו" של בני ישראל בחומרה. אך עדיין, אולי זו "גניבת דעת" של ילד, של עם שזה עתה השתחרר מעבדות (בעבד יש בעיה בסיסית של חוסר נאמנות גמורה, עבדים נוטים ל"גניבות קטנות") – גניבה ופיתוי שניתנים עדיין לסליחה מהפסוק: "והוא רחום יכפר עוון". בהערה 6 לעיל ראינו גם את מדרש דברים רבה ז' י' שרואה בפיתוי זה עניין של החמצה - היה רגע נשגב והוא לא נוצל. לא השכילו להתעלות, אבל לא פיתו. בא מדרש שמות רבה ומסביר שבפיתוי זה טמון חטא העגל! לא פיתוי של משוגה או שגגה, כי אם של המריה וחוסר נאמנות בסיסי. אפילו רגע אחד לא היו "נאמנים בבריתו". לגישה זו מצטרף מדרש ויקרא רבה יח ג בפרשת מצורע על הפסוק: "איש איש כי יהיה זב מברשו זובו טמא הוא". ואלה דבריו: "ביום נִטְעַף תִּשְׁגֹּשְׁגִי וּבִבְקָר זֶרְעֶךָ תִּפְרִיחֵי נֶד קֶצֶר בְּיוֹם נַחֲלָה וְכָאֵב אֲנֹשׁ (ישעיה יז יא). ביום נטעף תשגשי - ביום שנטעתי אתכם לי לעם נעשיתם פסולת: סיגים כסף היו (יחזקאל כב יח). תשגשי - שִׁגְשָׁתֶם פְּנִים: כסף סיגים מצופה על חרש (משלי כו כג). תשגשי - שגששתם בי: ויפתוהו בניהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו". ראו עוד דברים רבה (ליברמן) פרשת דברים י' שמשלב את שמות רבה וויקרא רבה למדרש אחד. אבל אנחנו רוצים לחזור למכילתא ולתוספתא בהם פתחנו - לפיתוי הרך והנסלח, לפיתוי שאין ממנו חזרה - ולהראות שהוא לא היה הפיתוי היחיד במעמד הר סיני. היה עוד מפתח אחר.

¹⁰ האומות האחרות בירו היטב מה כתוב בתורה והחליטו שאינם יכולים לעמוד בזה. ראו כל המדרשים על האומות ששאלו מה כתוב בתורה: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב וכו', ואמרו: תודה, לא (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ה, ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שמג ועוד, מובא בדברינו [תורה לאומית מול תורה אוניברסלית](#)). מהעבר השני, ראו דברינו [עבד שמכרו רבו](#) בתשעה באב שם חגגנו את המוטיב שבני ישראל באים לנביא ואומרים לו: אם אנחנו כ"כ גרועים, אם כעסו של הקב"ה עלינו כ"כ גדול, אולי הגיע הזמן שניפרד, שתיפסק הברית עם הקב"ה (נבטל את מעמד הר סיני); אך הנביא, יחזקאל עונה להם: "והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ וָאֶבֶן: חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה' אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחַמָּה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם" (יחזקאל כ לב-לג). כאן מצוי מוטיב דומה. בשלב מסוים מגלה עם ישראל שאולי הוא פוֹתָהּ בהר סיני וקיבל על עצמו יותר ממה שיכול לעמוד בו, שלא הבין את משמעות ציווי התורה עד תומם. אולי באמת היה פזיז.

¹¹ מן הסתם טעות דפוס היא והכוונה למילה שדילתני (שִׁדְלַתֵּנִי) והי"ד הוזהר, כפי שמוכח מהמשך המדרש. ואולי צורה זו באה מהשפעת הארמית שבהגדה כמו דובין אבא (זביתני - קניתני).

¹² כששמעתי את הדיבר: אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו', אומרת כנסת ישראל, חשבתי שזו אמירה רכה ונאה - אמונה באל אחד, כאבות האומה, ועכשיו כשאני שומעת את הדיבור החזק והקשה: "כי אני ה' אלהיך אל קנא", אני מבינה שיש כאן מחויבות עמוקה ורצינית שעונש בצידה אם לא תקוים. יכולת לי, אומרת כנסת ישראל לקב"ה, כביכול הצלחת להערים עלי. באופן דומה נראה להסביר את כל שאר הדוגמאות שלהלן, המונות אחד לאחד את כל עשרת הדברות.

¹³ בדוגמא הקודמת ה"חזקתי ותוכל" - הגילוי של מחויבות ועונש - הוא מתוך עשרת הדברות עצמן. אבל כאן, ובכל הדברות להלן, הפסוק המובא ל"חזקתי ותוכל" לקוח מציווי התורה שלאחר מעמד הר סיני: מפרשת משפטים, כי תשא, ספר ויקרא, דברים ועוד. דבר זה נותן חיזוק רב לדרשה שעשרת הדברות היו כללים יפים 'רפים' ואח"כ, בפירוט דיני התורה, באים הציוויים הקשים והמחייבים. שני הדברות שיש בצידם עונש ואזהרה, הם: "לא יהיה לך אלהים אחרים" ו-"לא תשא". בשמונה האחרים יש אכן דיבור ללא עונש ואיום. אך את העונש והאזהרה של "לא יהיה לך אלהים אחרים" המדרש לוקח לטובת "אנכי ה' אלהיך", ולדיבר "לא יהיה לך אלהים אחרים" הוא מביא פסוק מפרשת משפטים: "זובח לאלהים יחרם".

¹⁴ כאן, בדיבר השלישי "לא תשא" יש כאמור "חזקתי ותוכל" בתוך עשרת הדברות, בדומה לדיבר הראשון. אז אולי זו הדרשה החזקה יותר, שהפיתוי והחזקתני הם בתוך הדברות עצמן וכנסת ישראל לא שמה לב והתפתה והתפעמה מהמילים היפות הראשונות (ולפיכך אין לה גם טענה). הגם שמדיבר זה ואילך הדברים נשמעים מפי משה כפי שהעם ביקש.

¹⁵ מחלליה מות יומת, עונש המיתה על מי שעובר על איסורי מלאכה בשבת, איננו רק 'חזקתני ותוכל', אלא 'הבל השבת'; אותו דבר שכביכול מאפס את אורה, קדושתה ומנוחתה של השבת. ראו דברינו [הבל השבת](#) בפרשת בראשית.

¹⁶ וה על קללה! היכן מצאנו שעל אי כיבוד אב ואב יש עונש בכלל, עונש מיתה בפרט? אפשר שהוא מכוון כאן שמקלל הוא גם כל מי שמיקל ומזלזל ולא מכבד כראוי את אביו, אך זו כמובן חומרה קשה. אולי החומרה נובעת מכך שבדין הכיבוד היראה והקללה של אב ואם יש השוואה לדין כיבוד יראה וקללה של הקב"ה. ראו מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ח: "רבי אומר: חביב כבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם ששקל כבודו ומוראו ומוראו וקללתו קללתו". וזה מה שמוסיף ומחזק את העניין ומכביד על קיום המצווה. אילו שאל אותנו הדרשן היינו מציעים "חזקתני ותוכל" מכיוון אחר, התורה מבטיחה שכר של אריכות ימים למי שמכבד את אהיו ואמו (אחת משתי מצוות, ירושלמי פאה א א). מי שאינו מכבד את אביו ואמו כאילו גורע משנותיו. לביאור נוסף, ראו מים אחרונים..

חזקתני ותוכל - "שופך דם האדם באדם דמו יישפך" (בראשית ט ו).¹⁷ שדלתני בסיני: "לא תנאף", חזקתני ותוכל - "מות יומת הנואף והנואפת" (ויקרא כ י).¹⁸ שדלתני בסיני: "לא תגנוב", חזקתני ותוכל - "גונב איש ומכרו מות יומת" (שמות כא טז).¹⁹ שדלתני בסיני: "לא תענה ברעך עד שקר", חזקתני ותוכל - "ועשיתם לו כאשר זמם" (דברים יט יט).²⁰ שדילתני בסיני: "לא תחמוד" והייתי סבורה שהוא רפה; חזקתני ותוכל - "לא תחמוד יופיה ... כן הבא על אשת רעהו לא ינקה וגו' " (משלי ו כד עד כט).²¹

שיר השירים רבה פרשה א (וילנא סימן ב, דונסקי סימן יג) – פיתוי בנשיקה

"ישקני מנשיקות פיהו". אמר רבי יוחנן: מלאך היה מוציא הדיבור מלפני הקב"ה, על כל דיבור ודיבור, ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו: מקבל אתה עליך את הדיבור הזה? כך וכך דינין יש בו, כך וכך עונשין יש בו, כך וכך גזרות יש בו, כך מצוות וכך קלים וחמורים יש בו, כך וכך מתן שכר יש בו. והיה אומר לו ישראל: הן. וחוזר ואומר לו: מקבל אתה אלוהותו של הקב"ה? והוא אומר לו: הן והן. מיד היה נושקו על פיו. זהו שכתוב: "אַתָּה הִרְאָתָּ לְדַעְתָּ" (דברים ד לה) - על ידי שליח.²² ורבותינו אומרים: הדיבור עצמו היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו: מקבלני אתה עליך? כך וכך מצוות יש בי, כך וכך דינין יש בי, כך וכך עונשין יש בי, כך וכך גזרות יש בי, כך וכך מצוות יש בי, כך וכך קלין וחמורין יש בי, כך וכך מתן שכר יש בי. והוא אומר: הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו ולמדו התורה. זהו שכתוב: "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" (דברים ד ט) - דברים שראו עיניך איך היה הדבור מדבר עמך.²³

אחרית דבר

נראה שמדרש פסיקתא רבתי משוחח ביד אחת עם מדרש שיר השירים רבה, וביד השנייה עם המכילתא. ואולי גם עם הגמרא בשבת פח על "עמא פיזיא" ביד שלישית. קבלת התורה היא מהלך מורכב וקשה שלא ניתן להיעשות בקול אחד "גדול ולא יסף", לא בנשיקה אחת גדולה ולא בדיבור שנחלק אחת ולתמיד בלב. שים לב, אומר הפסיקתא לשיר השירים רבה, גם אתה מדבר על הדיבור שהיה "מחזר אחר כל אחד ואחד מישראל" ועל "נשיקה" - אין אלה סוג של פיתויים?

¹⁷ שאין כאן רק צו מוסרי "לא תרצח", אלא גם עונש מיתה לרוצח. ראו דברינו [שופך דם האדם](#) בפרשת נח, שם הצענו שסוף הפסוק: "כי בצלם אלהים עשה את האדם" הוא הנימוק לכוחו של בית הדין (אלוהים) ליטול חיי אדם. והחידוש בקטע זה הוא ש"החזקתני ותוכל" בא מספר בראשית! ממושכלות יסוד, התקפות לבני אנוש כולם, שניתנו עוד לפני מעמד הר סיני!

¹⁸ לא תנאף, שייך לחמשה הדברות האחרונים שהן בין אדם לחבירו (בין אדם לחברה) ולכאורה יש להסדירם 'בין אדם לחבירו' בפיצוי זה או אחר. באה התורה וקובעת להם עונש מיתה, לנואף ולנואפת, לאמר, שיש כאן גם פגיעה במקום. וזהו 'חזקתני ותוכל' כאן.

¹⁹ איסור לא תגנוב שבעשרת הדברות מדבר בגונב נפש (אדם), מן הסתם לעבדות. ראו רש"י בפרשתנו: "לא תגנוב - בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא תגנובו (ויקרא יט יא) - בגונב ממון". ראו דברינו [לא תגנוב](#) בפרשה זו בשנה האחרת. יכולנו לחשוב שדינו של גונב נפש יהיה בדומה לגונב ממון, היינו, החזר הגניבה (שחרור האדם) בתוספת קנס כספי נכבד, באה התורה ואומרת שדינו של גונב נפש הוא מוות. כל שלושה אלה: לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, הם שלושה הדברות שבגינן דחו אומות העולם את התורה, כעקרון, עוד לפני שהבינו מה העונש (ראו הערה 10). ובני ישראל קבלו את הכלל המוסרי ואח"כ נודע להם העונש. הקבלה נשארה, הפיתוי הוא בתוקף, אין דרך חזרה.

²⁰ בעקרון, עדות שקר היא עבירה על לאו: "לא תענה ברעך עד שקר" ועונשה מלקות. באה התורה ומוסיפה את דין עד זומם, היינו מי שנמצא שעדותו מוכחשת מכל וכל משום שבכלל לא היה באותו מקום ובאותה שעה, שעונשו "כאשר זמם לעשות לאחיר". עונשו של עד שקר שהזום יכול אם כך להיות גם מיתה, או ממון ולא (רק) מלקות. לפרטי הדינים בנושא זה, ראו הסוגיה בגמרא מכות ד ע"א, כתובות לב ע"ב וברמב"ם הלכות עדות פרק יח.

²¹ מהפסוקים במשלי פרק ו מוכיח הדרשן שמה שמתחיל בחימוד (פסוק כה) עלול להסתיים באיסור אשת איש (פסוק כט). וכבר הראינו בדברינו [לא תחמוד](#) שהדבר נכון לגבי כל האיסורים שבעשרת הדברות (ובכלל) ולא בכדי נקבע לאו לא תחמוד כדיבר החותם את עשרת הדברות. מה שחשוב לנושא שלנו הוא שבמקביל לבני ישראל שפיתו את הקב"ה במעמד הר סיני, בדבריהם: "נעשה ונשמע", הקב"ה פיתה אותם בכל דיבר ודיבר של עשרת הדברים שנראים ככללים נאים ומתוקנים וסוף דבר כשהכל נשמע מתברר שעונשים חמורים בצידם. איזה פיתוי גדול יותר? מי פה הגנב ומי הגונב? מה רוצה מדרש פסיקתא רבתי לומר לנו? האם ניתן לחבר מדרש זה עם "תרעומת המנים" בגינה הוצאו עשרת הדברות מסיודור התפילה? ראו דברינו [עשרת הדברות בסיודור](#) בפרשה זו.

²² "הִרְאָתָּ" לשון סביל - הראו לך או הורו לך. כי שיטת ר' יוחנן היא שמתן תורה - עשרת הדברות - היה באמצעות מתווך - שליח. לא שליח בשר ודם (משה) אלא מלאך. אבל חכמים חולקים, כפי שהוא ממשיך והולך.

²³ ראו דברינו [מעמד הר סיני - התגלות ופשרה](#) בחג השבועות שם הארכנו לודן במדרש זה ודומיו המדגישים את כוחם של "הקול" שהיה: "יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל ... וחוזר ומקיף מימינו של ישראל לשמאלו של הקב"ה והקב"ה מקבלו בימינו וחוקקו על הלוח". וכן את כוחו של הדיבור שהיה: "נושקו על פיו ולמדו התורה ... הדיבור עצמו היה נחלק מאליה". וכל זאת, על מנת שלא יהיה לעם ישראל פתחון פה לומר שעשו עבודה זרה משום שלא ראו את כבודו של הקב"ה או לא שמעו את קולו בברור. הדגש שלנו כאן, הוא בעמדה של שיר השירים רבה כנגד הפסיקתא לעיל. אין פיתויים ואין תירוצים, אומר שיר השירים רבה. הדברים נאמרו במפורש כולל העונשים, הגזרות, פרטי המצוות, קלים כחמונים. ואדרבא, הגזירות והעונש, הקלים והחמורים, נאמרו תחילה ורק אח"כ קבלת האלוהות! מעין גם היפוך הסדר שבפרקי קריאת שמע. אבל בשיר השירים רבה שם, ראינו גם מדרשים שמציינים שבני ישראל לא עמדו בעוצמת המעמד, הקול והדיבור הישיר ופרחה נשמתם, והתורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה: "יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו? כל העולם כולו שמחים ובניך מתים?" (שמות רבה כט ד). אז גם שם לא שמעו ולא הפנימו את כל הקול.

ובוודאי תסכים שאחרי קולות וברקים ו"קול ה' בכח, קול ה' בהדר" ודיבור אישי ישיר ע"י מלאך, כל אחד היה אומר: הן, הן. ומכיוון שבמעמד הר סיני היה לבני ישראל מעמד של גרים, כולל קבלת עול מצוות בפרט (ראו דברינו [כולנו גרים](#) בחג השבועות), אפשר שמדרש פסיקתא רבתי ומדרש שיר השירים רבה מייצגים גם שתי גישות והשקפות עולם שונות בדין קבלת עול מצוות של גרים, מחלוקת שנמשכת כידוע עד ימינו. האם לפתות את הגר במילים יפות או להכביד עליו בדינים וסייגים. ראו דברינו [קבלת גרים](#) במגילת רות.

ולמדרש מכילתא יאמר הפסיקתא: אתה אומר שבני ישראל פיתו את הקב"ה: "ויפתוהו בפייהם" ואני אומר שהקב"ה הוא ששידל ופיתה את בני ישראל. שנינו מסכימים שמתן תורה, ועוד יותר קבלת התורה, הם עניין מורכב וסבוך, הן מצד הנותן (כביכול) והן מצד המקבל. תהליך כזה לא יכול להיעשות בחדא מחתא (בנשימה אחת) וזקוק לזמן. סופו קבלת עול מצוות לא קל ולא פשוט – תחילתו בפיתוי הדדי. האם המכילתא יצטרף לפסיקתא, כנגד שיר השירים רבה, לעניין קבלת עול מצוות בגיור?

ובאשר לטענת המין "עמא פזיזא" שבגמרא שבת, כאן השיח של פסיקתא רבתי עם הגמרא בשבת הוא אולי הכי מורכב; הסכמה חלקית עם טענת המין שאותה צריך עוד ללבן.

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: הדיבר "כבד את אביך ואת אמך" עשה רושם גדול על כלל האנושות כדברי בגמרא בקידושין לא א: "בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומות העולם: לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך, חזרו והודו למאמרות הראשונות". הנה מצווה נאה וכלל אנושית, הקב"ה חולק מכבודו לבני אדם חכמים ובעלי ניסיון חיים – ראו בגמרא קידושין לג א שר' יוחנן עמד לפני זקנים גויים כי אמר (בתרגום מארמית לעברית): כמה הרפתקאות ומאורעות עברו על אלה. וכבר הרחיבו רבים וטובים במצווה חשובה ראו הדף על כיבוד אב ואם של עשו וכן